

תקציר מחקר אקלים בית ספרי 2024

חוויות של תלמידות ותלמידים גאים בישראל¹

דוקטור אבנר רוגל, אורפה סנוף-פילפול ופרופסור אורן פזמוני-לוי

Global Observatory of LGBTQ+
Education and Advocacy
TEACHERS COLLEGE
COLUMBIA UNIVERSITY

מכון מגנוס הירשפלד
معهد ماغنوس هيرشفيلد
Magnus Hirschfeld Institute

איגי תנועת הנוער הגאה
إيجي حركة الشبيبة الفخورة
Igy Israeli queer youth

המחקר נערך במסגרת מכון המחקר מגנוס הירשפלד על-ידי:

דוקטור אבנר רוגל (התכנית לחינוך השוואתי ובינלאומי, Teachers College Columbia University)

אורפה סנוף-פילפול (בית הספר למדעי התרבות, אוניברסיטת תל אביב)

פרופסור אורן פזמוני-לוי (התכנית לחינוך השוואתי ובינלאומי, Teachers College Columbia University)

תקציר מנהלים

דוח זה מציג את ממצאי סקר אקלים בית ספרי לשנת 2024, שנערך על ידי מכון המחקר מגנוס הירשפלד בקרב תלמידות ותלמידים גאים בישראל. המחקר מתבסס על מדגם מתנדבים לא הסתברותי (n=1,426; גילאי 12–19, ממוצע גיל 15.4) שנאסף באמצעות שאלון מקוון (Qualtrics) שהופץ דרך רשתות חברתיות, קבוצות קהילתיות ומסגרות חינוכיות. כלי המחקר פותח (GLSEN, 2005), תורגם לעברית (פזמוני-לוי ואחרים, 2005) והורחב כך שיכלול שאלות להשוואת ניטור אלימות מהמדגם הארצי (ראמ"ה, 2023) וכן על תנאי למידה בצל מצב החירום שהחל עם פרוץ מלחמת חרבות ברזל.

ממצאים מרכזיים

עלייה דרמטית באלימות הממוקדת בנוער להט"ב

- 92% העידו כי נחשפו למילה הומו (בתור קללה) בבית הספר. הרוב (77.3%) העידו כי הביטוי נאמר בתדירות גבוהה. כמעט 40% העידו כי הביטוי "לסבית" (כקללה) נאמר בתדירות גבוהה – עלייה משמעותית מסקר 2021, שבו 31% משיבים דיווחו זאת.
- 50.7% מהתלמידים דיווחו כי הוטרדו מילולית בשל נטייתם המינית – עלייה מובהקת לעומת 38% בשנת 2021.
- 46% ציינו שהופצו עליהם שמועות ורכילות – עלייה לעומת 29% בלבד בסקר הקודם.
- 30.1% חוו הטרדה מינית; ו-15% דיווחו על תקיפה פיזית – עלייה דרמטית לעומת הסקר הקודם (9%). השכיחות אף גבוהה יותר בקרב א־בינאריים (36.2%).

ירידה בשיעור היציאה מהארון בבית הספר

- רק 11.3% מהמשיבים יצאו מהארון בפני איש צוות – ירידה משמעותית מ-19% ב-2021.
- רק 10.5% שיתפו את כלל התלמידים בזהותם – ירידה מ-26%.
- הנתונים מצביעים על מגמה של הסתגרות וחוסר אמון מתגבר ברמת המוגנות שמספקת מערכת החינוך.

פגיעה חמורה בתחושת הביטחון

- **91.2%** העידו כי הערות להט"ב פוגעות בהם; רק מיעוט מהמורים או התלמידים נוהגים להתערב במקרים כאלה – ירידה דרמטית ביחס ל-2021.
- **50.6%** דירגו את רמת האלימות בבית-הספר שלהם כבינונית עד גבוהה; גם במסגרות הנתפסות כ"פחות אלימות", אלימות על רקע נטייה מינית, זהות וביטוי מגדרי נותרות שכיחות.
- למעלה מרבע מהתלמידים (**26.1%**) דיווחו כי הם חשים חוסר ביטחון בבית-הספר עקב נטייתם המינית.

נגישות לקהילה ולתכנים להט"בים – עדיין מוגבלת מאוד

- **81.2%** דיווחו על העדר מוחלט של מקורות מידע בנושאי להט"ב בספריית בית-הספר שלהם.
- כ-**79%** אינם זוכים לגישה לשירותים נייטרליים מגדרית.
- **44.1%** מהתלמידים על הקשת הטראנסית דיווחו שבית הספר אינו מכבד את שמם ולשון הפנייה המועדפת עליהם.
- רק **31.2%** נחשפו לתכנים חיוביים על הקהילה במסגרת הלימודים – בעיקר בשיעורי חינוך מיני.

השפעת המצב הביטחוני

- **62%** סבורים כי המלחמה השפיעה באופן ייחודי על תלמידים גאים וכמעט מחצית (**44.6%**) העידו כי הושפעו ממנה ישירות בשל היותם תלמידים מהקהילה הגאה.
- מתוכם, **57.2%** דיווחו על ירידה ברמת התמיכה מצד מורים מאז פרוץ המלחמה; ו-**72.4%** העידו על עלייה ניכרת באלימות מילולית ובהתבטאויות להט"ב פוגעות ברשתות החברתיות.
- בקרב התלמידים שהצהירו כי הושפעו מהמלחמה ישירות בשל היותם להט"בים, כמחצית (**47%**) בחרו "לחזור לארון" או לשתף פחות בבית הספר את הנטייה המינית ו/או הזהות המגדרית שלהם.

המלצות מדיניות מרכזיות

על רקע העלייה באלימות כלפי תלמידים ותלמידות גאים, הירידה בתחושת הביטחון והיעדר מדיניות שיטתית, אנו ממליצים למשרד החינוך לנקוט צעדים מערכתיים בארבעה מישורים:

1. הבטחת ביטחון פיזי ורגשי לכלל התלמידים

- פרסום חוזר מנכ"ל מחייב בנושאי נטייה מינית, זהות וביטוי מגדר, הכולל הנחיות למניעת אלימות, התאמות מגדריות, פדגוגיה אינקלוסיבית בנושאי להט"ב, ואיסור הפנייה לטיפולי המרה.

2. הכשרה מקצועית מחייבת לאנשי ונשות חינוך

- הכשרות שיטתיות לעובדי הוראה, יועצים, מנהלים ומפקחים – בשיתוף ארגוני הקהילה הגאה לצורך יצירת סביבה בטוחה ושיח פתוח.
- הכשרת סטודנטיות וסטודנטים במוסדות להכשרת מורים בנושאי מגדר, מיניות ופדגוגיה אינקלוסיבית.
- הקמת מנגנון פיקוח שיבטיח פריסה שוויונית של תכניות חינוכיות והכשרות בנושא, בכל מגזרי החינוך ובדגש על פריפריה גיאוגרפית-כלכלית.

3. פיתוח פדגוגיה אינקלוסיבית ושילוב תכנים גאים בתכנית הלימודים

- שילוב עקבי של תכנים עדכניים בנושאי מגדר, מיניות וקהילת הלהט"ב במקצועות הלימוד השונים

4. עידוד מחקר רב-מערכתי ושיתוף פעולה מוסדי

- שיתוף פעולה מוסדר עם ארגוני הקהילה סביב מחקר, סדנאות הכשרה ופיתוח תוכן אינקלוסיבי במערכת החינוך.
- שיתוף פעולה עם ארגוני מורים והסתדרות המורים לקידום אקלים תומך גם בקרב הצוותים עצמם.
- קידום דיאלוג קבוע עם תלמידות ותלמידים גאים כשותפים פעילים בעיצוב מדיניות החינוך.

1. רקע למחקר

מזה עשרים שנה יוזם איגוד (ארגון נוער גאה) סקרי אקלים בתי ספריים של נוער גאה (לסביות, הומואים, טרנסג'נדרים, ביסקסואלים, קווירים, א-מיניים ונוספים שאינם מזדהים כהטרסקסואלים ו/או סיסג'נדרים). בשנת 2009 אירע הרצח בבר-נוער ובשנת 2015 אירע הרצח במצעד הגאווה בירושלים, אשר העלו את המודעות הציבורית, כמו גם זו של המערכות החינוכיות, לקשייהם וצרכיהם של נוער גאה. במהלך השנים, החל משרד החינוך במגמה הדרגתית של הטמעת תכנים הקשורים לנטייה מינית וזהות מגדרית לבתי הספר; השתלמויות ותוכניות ליועצות בנושא; ושיתופי פעולה עם ארגוני הקהילה הגאה. לדוגמה, בשנת 2017 החיל משרד החינוך תקנה של פעילויות הסברה בנושא הקהילה הגאה במימון ממשלתי (דביר, 2017). ואולם, חרף שינויים מסוימים ברמת המאקרו - לרבות השפעות מיטיבות של סדנאות ארגוני להט"ב בבתי הספר (רוגל ופזמוני-לוי, 2023) - חמשת הסקרים הצביעו על אקלים בית ספרי המאופיין ברמות גבוהות של אלימות כלפי תלמידים גאים, ובחוויות שליליות שאותן הם חווים על רקע נטייתם המינית ו/או זהות המגדר שלהם (2004; 2008; 2012; 2016; 2021). ממצאי הסקרים הצביעו על פגיעה באקלים הלימודי המיטבי, בזכות לחינוך ובזכות למוגנות בקרב תלמידים גאים.

אל נתונים אלו הצטרפו בשש השנים האחרונות תנודות מדיניות משמעותיות, רובן מדאיגות. מחד גיסא, בשנת 2019 השמיע שר החינוך דאז, הרב רפי פרץ, התבטאויות פוגעניות כלפי הקהילה הגאה (דביר, 2017). מאידך גיסא, בשנת 2021, פרסם משרד החינוך בראשות ד"ר יפעת שאשא ביטון מסמך מדיניות שנועד להסדיר את ההתייחסות לצורכיהם של תלמידים להט"בים במערכת החינוך, תוך שימת דגש על יצירת אקלים חינוכי בטוח, שוויוני ומכיל עבור כל תלמיד ותלמידה (2022). פרסום המסמך סימן שיא חיובי במדיניות ההכלה הממסדית.

בשנים שלאחר מכן חלה תפנית במדיניות הממסדית: עם מינויו של ח"כ אבי מעוז לתפקיד סגן שר במשרד ראש הממשלה ואחראי על "הרשות לזהות יהודית", משנת 2022 הורחבה המתקפה על תכנים חינוכיים שעסקו במגדר, מיניות, מגוון ושוויון (איל, 2022).

מגמות אלו מצביעות על מאבק מתמשך בין ניסיונות לקדם סביבה חינוכית תומכת ומכילה לבין כוחות פוליטיים, תרבותיים ודתיים מסוימים הפועלים לצמצום זכויותיהם של תלמידים גאים בישראל. על רקע מצב עניינים זה ובהתאם לנהוג במקומות אחרים, חזרנו בשנת 2024 לבחון את השינויים שחלו באקלים החינוכי כלפי הנוער הגאה, כפי שהם מתבטאים בדיווחם של התלמידים בישראל.

2. מתודולוגיה

2.1 דגימה

המחקר מתבסס על מדגם לא-הסתברותי מסוג מדגם מתנדבים. מסגרת הדגימה כללה בני נוער המשתתפים בפעילויות חברתיות בקבוצות חברתיות לנוער גאה וכאלו המבקרים באתרי אינטרנט המיועדים לנוער גאה. הנתונים נאספו באמצעות שאלון מקוון ברשת האינטרנט (QUALTRICS.COM). במטרה לגוון את המדגם, השאלון הופץ במספר דרכים: ערוצי מדיה חברתית (כולל אינסטגרם, פייסבוק, וואטסאפ וטיקטוק) הן של איגוד והן של קבוצות נוער, מורים וארגונים קהילתיים נוספים; אתרי אינטרנט ואמצעי תקשורת

2.2 כלי המחקר

שאלון למילוי עצמי שמתבסס על שאלון שפותח במקור על-ידי GLSEN ותורגם לעברית (פזמוני-לוי ואחרים, 2005). השאלון מבוסס ברובו על שאלונים משנת 2004, 2008, 2012 ו-2016, ועודכן כדי לשקף שינויים שחלו בתחום המחקר על אלימות בכלל. כך למשל, נוספו פריטים מסקר ניטור אלימות שערכה הרשות הארצית למדידה והערכה בחינוך (ראמ"ה, 2017). התאמות שנערכו בשאלון 2016 לטובת יצירת שאלון מכיל (inclusive) בעקבות שיתוף פעולה עם "האג'נדה", מטה הנוער של ארגון נוער גאה, יושמו גם בשאלון 2021. כמו כן, בשנת 2021 נוסף אשכול פריטים שמטרתו לנטר את מדיניות בתי הספר בנושאי זהות וביטוי מגדרי, ובפרט ביחס לתלמידים/ות על הקשת הטרונסית. לבסוף, הודות לקבוצת מיקוד שקיימנו בשנת 2024 עם תלמידים גאים, נוספו גם פריטים מקוריים הבוחנים את ההשפעה של מלחמת חרבות ברזל ובייחוד של מתכונת הלימודים הייחודית והשיח בערוצי התקשורת השונים.

2.3 תיאור המחקר

המדגם הסופי כלל 1,426 משיבים. זהו מדגם בסדר גודל זהה למדגם האחרון שנאסף בשנת 2021 במסגרת סדרת מחקרי אקלים בתי ספר של ארגון נוער גאה (רוגל, פזמוני-לוי וסנוף-פילפול, 2022; פזמוני-לוי ואחרים, 2004; פזמוני-לוי ושילה, 2012; פזמוני-לוי, שילה ורוגל, 2016; שילה

ופזמוני-לוי, 2008). איסוף הנתונים החל ב־20 במאי 2024 והסתיים ב־30 ביולי 2024. המשיבים מגיעים מ־205 יישובים שונים. ב־16 מתוכם השתתפו לפחות 25 משיבים; וישובים אלה מהווים יחד 42.4% מהמדגם. לשם השוואה, במדגם 2021 השתתפו 184 יישובים בלבד, וקרוב ל־50% מהמדגם רוכז ב־16 ישובים. נתון זה מעיד כי במדגם הנוכחי נרשם פיזור גיאוגרפי רחב יותר, עם ייצוג משמעותי יותר ליישובים קטנים ובינוניים. המדגם כלל משיבים **בגילאי 12–19** (גיל ממוצע 15.4, סטיית תקן 1.7), עם ממוצע דומה למדגם 2021 (15.4, 1.6) שהראה ירידה חדה בגיל המשיבים, מה שמעיד על יציבות בגילם הצעיר של המשיבים לאורך השנים האחרונות, בהשוואה לסקרים שנערכו בין 2004 ל־2016. חלק ניכר מן המשיבים לומדים בכיתות י'–יב' (58.46%) והיתר בכיתות ז'–ט'.

מבחינת **זהות מגדר**, 48.5% מכלל המשיבים הם נשים, 15.8% גברים, 13.9% טרנסים/יות, 10% א־בינאריים, 6.2% מתלבטים והיתר הזדהו כג'נדרקווירים או תחת תיוג "אחר" (5.2%). המדגם הנוכחי כולל שיעור גבוה יותר במעט של תלמידים על הקשת הטרנסית בהשוואה למדגם 2021 (35.3% לעומת 31.8%), מה שמעיד על המשך מגמת עלייה בשיעור המשיבים שאינם מזדהים כסיסג'נדרים מאז סקר 2016 (17.4%), אם כי העלייה מתונה יותר בשנים האחרונות. גם מבחינת **נטייה מינית** נרשמה שונות רחבה: כשליש מהמשיבות/ים (30.8%) הזדהו כביסקסואליות/ים; 26.8% כלסביות והומואים; 11.7% מתלבטים, 9.4% פאנסקסואליות/ים, 4.6% קווירים, 3.8% א־מיניים, 3.2% הטרוסקסואליות/ים והיתר (9.3%) הגדירו עצמם תחת תיוג "אחר". שיעור התלמידים המזהים כהומואים ולסביות נמוך יותר במעט משיעורם במדגם 2021 (26.8% לעומת 31.3%). מבחינת **שיוך דתי**, מרבית (68.1%) התלמידים הגדירו את עצמם כיהודים, רבע (24.8%) הם אתאיסטיים, 5.5% כחסרי דת או אגנוסטים, ויתר התלמידים (1.4%) נוצרים, מוסלמים ודרוזים. רוב המשיבים (75.4%) הזדהו כחילוניים, 18.2% מסורתיים ו־6.3% דתיים או חרדים.

3. ממצאים מרכזיים

3.1 פעילות בארגון נוער גאה ובארגונים אחרים

בנוסף, נבחנה מעורבותם החברתית של המשיבים בארגון הנוער הגאה, במערכת החינוך ובארגונים אחרים. מקרב כלל המשתתפים, 46.1% דיווחו כי הם משתתפים בפעילות ארגון נוער גאה או השתתפו בעבר; למעלה ממחצית (56%) פעילים בארגון או תנועת נוער אחרים; וכשליש (33.1%) ציינו כי הם מעורבים במסגרות הנהגה או ייצוג תלמידים בבית הספר (כגון ועד כיתה, מועצת תלמידים וכו'). נתונים אלו מעידים על פרופיל אזרחי פעיל יחסית בקרב המשיבים במדגם שיש לקחת בחשבון בניתוחי ההשפעה של אקלים בית־הספר על תחושת השייכות (משרד החינוך, 2023; משרד החינוך, 2024).

3.2. יציאה מהארון

רוב מוחלט מהמשיבים (94%) דיווחו כי יצאו מהארון בפני אדם כלשהו. רבים מהם דיווחו על "חברים טובים" ככתובת ראשונה לשיתוף בנטייתם המינית ו/או זהות המגדר שלהם, כאשר בולטת ההעדפה לשתף חברה טובה (41.1%), לעומת חבר טוב (30.8%). שיעורים אלה נמוכים משמעותית מהנתונים שדווחו בשנת 2021, אז 56% ציינו שיצאו מהארון בפני חברה טובה ו־41% בפני חבר טוב. גם ביחס למשפחה הגרעינית, נרשמה ירידה ניכרת ביציאה מהארון: רק 31.3% דיווחו כי יצאו מהארון בפני אמם, ו־23.7% בפני אביהם, לעומת 41% ו־29% בהתאמה בשנת 2021.

הגיל הממוצע ליציאה מהארון עומד על 13.2 (עם סטיית תקן של 1.4), נתון שמעיד על התייבבות בגיל היציאה מהארון בקרב בני ובנות נוער, לאחר מגמת הירידה המשמעותית שזוהתה בסקרים הקודמים (למשל, 14.5 בשנת 2016 ו־13.8 בשנת 2021). מעניין לציין כי בעוד כ־33% מהמשיבים יצאו מהארון בפני חברות וחברים בלבד, רק מיעוט בחרו לשתף דמויות בוגרות מסגל בית הספר: 11% בלבד דיווחו כי יצאו מהארון בפני איש או אשת צוות, ואילו רק 10.5% יצאו מהארון בפני כלל תלמידי בית הספר. מדובר בירידה משמעותית בהשוואה לסקר 2021 (שבו 41% יצאו מהארון בפני חברות וחברים, 26% בפני כלל התלמידים ו־19% בפני אחד מאנשי הסגל). ממצאים אלה מצביעים על תופעה בין־אישית של הסתגרות ביחס למערכת הבית־ספרית, ולמערכות יחסים אישיות ומשפחתיות כאחד.

3.3. אלימות על רקע נטייה מינית וזהות מגדר בבית הספר

א. חשיפה לאלימות מילולית

נוער גאה חשוף לביטויי גנאי בשכיחות גבוהה מאוד בבית הספר. 92% מהתלמידים העידו כי נחשפו בבית הספר לביטוי "הומו" בתור קללה. הרוב (77.3%) העידו כי הביטוי נאמר בתדירות גבוהה; למעלה ממחצית המשיבים (56.3%) ציינו כי הביטוי "קוקסינל" (כקללה) נאמר בתדירות גבוהה; מעל שליש (37.7%) העידו כי הביטוי "לסבית" (כקללה) נאמר בתדירות גבוהה (עלייה משמעותית מסקר 2021, שבו 31% משיבים דיווחו זאת); ושליש מהמשיבים (32.3%) ציינו כי הביטוי "מתרומם" נאמר בתדירות גבוהה. למעלה ממחצית מהמשיבים (55%) ציינו כי ביטויים המשתמשים במילים "גיי" או "הומואי" כשמות תואר עם משמעות שלילית נאמרים בתדירות גבוהה (למשל, "השיעור הזה כל כך גיי"). לצד הערות להט"ב פוביות, דיווחו התלמידים על תדירות גבוהה של הטרדה מגדרית, כלומר להערות מילוליות המשדרות עוינות, גנאי, החפצה או גישה מבזה ביחס לביטוי זהות מגדר. מצאנו כי 43.2% מהמשיבים דיווחו כי הם שומעים הערות כלפי בנים שאינם מתנהגים בצורה "גברית מספיק" בתדירות גבוהה, וכרבע מהמשיבים (22.8%) ציינו כי הם שומעים הערות כלפי בנות שאינן מתנהגות בצורה "נשית מספיק" בתדירות גבוהה. מי אומר הערות להטבופוביות וכיצד חשים התלמידים? ביטויים אלה של אלימות מילולית אינם

מי אומר הערות להט"בופוביות וכיצד חשים התלמידים?

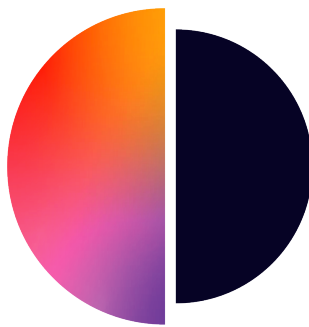
ביטויים אלה של אלימות מילולית אינם תופעה שולית. רוב מוחלט של המשיבים ציין כי הערות פוגעניות נאמרות על-ידי רוב התלמידים (41%), או חלקם (42.5%). יתר על כן, שליש מהמשיבים (33.5%) ציינו כי שמעו הערות להט"בופוביות ממורים; ושיעור גבוה מעט יותר (34.9%) העידו כי שמעו הטרדות מגדריות ממורים. כמעט כל המשיבים (91.2%) ציינו כי הערות להט"בופוביות מציקות ומפריעות להם. אם כן,

כיצד מגיבים המורים והתלמידים?

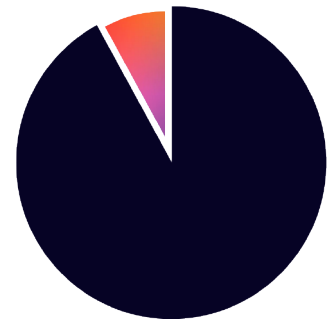
למרות שרוב המשיבים (76.7%) ציינו כי הערות להטבופוביות נאמרות בנוכחות מורים, כמחצית (42%) ציינו כי מורים אף פעם לא מתערבים, וכשני שליש מהמשיבים (60.1%) ציינו כי תלמידים אף פעם לא מתערבים – עלייה משמעותית בהשוואה לנתון המקביל (38%) מסקר 2021.

מעל שליש (37.7%) העידו כי הביטוי "לסבית" (כקללה) נאמר בתדירות גבוהה

ממחצית המשיבים (56.3%) ציינו כי הביטוי "קוקסינל" (כקללה) נאמר בתדירות גבוהה

92% מהתלמידים העידו כי נחשפו בבית הספר לביטוי "הומו" בתור קללה

ב. חוויות של אלימות מילולית ופיזית

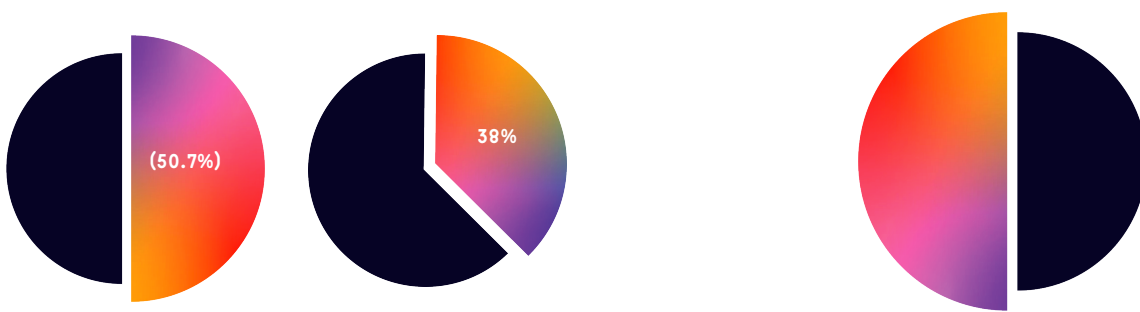
שיעור גבוה מאוד של מחצית המשיבים (50.7%) ציינו כי בשנה החולפת הוטרדו מילולית בגלל נטייתם המינית – עלייה משמעותית בהשוואה ל-38% שדיווחו על כך בסקר 2021. לא זו בלבד, כמחצית (46%) מהמשיבים ציינו כי בשנה החולפת הפיצו עליהם שמועות ורכילות; פעם נוספת נתון זה מייצג על עלייה משמעותית בהשוואה ל-29% שצינו זאת בסקר הקודם. יתר על כן, כשליש (30.1%) מן המשיבים העידו כי הוטרדו מינית בשנה החולפת. בהשוואה לתלמידים סיסג'נדרים (28.7%), שכיחות הדיווח על הטרדה מינית הייתה גבוהה יותר בקרב תלמידים טרנסג'נדרים (33.7%), ובקרב תלמידים ג'נדרקווירים או אלה שצינו מגדר "אחר" (36.2%) ומשיבים שמתלבטים לגבי המגדר שלהם (34.3%). שיעורים גבוהים אף יותר נמצאו בקרב תלמידים שלמדו במתכונת מיוחדת (בבית, בקבוצות או בשעות נפרדות) מאז פרוץ מלחמת חרבות ברזל. בשונה מתלמידים שלמדו כרגיל (29.7%) או בבית ספר מארח (28.8%), תלמידים במתכונת מיוחדת דיווחו על

הטרדה מינית בשיעור של 39.8%. ייתכן כי תנאי לימוד חלופיים ובלתי יציבים, שמציבים את התלמידים במצבי בידוד או בפיקוח מופחת, פוגעים ביכולתה של המערכת לזהות ולהגיב לביטויי אלימות, ומגבירים את הסיכון של תלמידים גאים לחשיפה לאלימות והטרדות.

מי אומר הערות להטבופוביות וכיצד חשים התלמידים?

ביטויים אלה של אלימות מילולית אינם תופעה שולית. רוב מוחלט של המשיבים ציין כי הערות פוגעניות נאמרות על-ידי רוב התלמידים (41%), או חלקם (42.5%). יתר על כן, שליש מהמשיבים (33.5%) ציינו כי שמעו הערות להטבופוביות ממורים; ושיעור גבוה מעט יותר (34.9%) העידו כי שמעו הטרדות מגדריות ממורים. כמעט כל המשיבים (91.2%) ציינו כי הערות להט"בופוביות מציקות ומפריעות להם. אם כן, **כיצד מגיבים המורים והתלמידים? למרות שרוב המשיבים (76.7%) ציינו כי הערות להט"בופוביות נאמרות בנוכחות מורים, כמחצית (42%) ציינו כי מורים אף פעם לא מתערבים, וכשני שליש מהמשיבים (60.1%) ציינו כי תלמידים אף פעם לא מתערבים – עלייה משמעותית בהשוואה לנתון המקביל (38%) מסקר 2021.**

גם נתוני התקיפה הפיזית מצביעים על מגמת עלייה. אחד מתוך שישה תלמידים (15%) דיווח כי הותקף פיזית בשנה החולפת בשל נטייתו המינית – עלייה ניכרת בהשוואה ל-9% שדיווחו על כך בסקר 2021. גם כאן דיווחים על תקיפה פיזית שכיחים יותר בקרב תלמידים ג'נדרקוויירים ומי שצינו מגדר כ"אחר" (20.6%), וכן בקרב מתלבטים בזהותם המגדרית (15.6%) – עליות ברורות ברמות החשיפה לאלימות ביחס לנתוני הסקר הקודם (15% ו-12% בהתאמה). ממצאים אלה מעידים על החרפה ברמת הסיכון הפיזי שאליה חשופים תלמידים גאים, ובפרט תלמידים מהקשת הטרנסית. הם מדגישים את הצורך הדחוף בהתמודדות מערכתית וממוקדת עם ביטויי אלימות והדרה על רקע מגדרי ומיני, בדגש על קבוצות המתמודדות עם שוליות מצטלבת.

2024 2021
גידול בחוויה של אלימות פיזית ומילולית
לפי שנים (עלייה של 12.7%)

50.7% ציינו כי בשנה החולפת הוטרדו
מילולית בגלל נטייתם המינית

מחצית (46%) מהמשיבים ציינו כי בשנה החולפת הפיצו
עליהם שמועות ורכילות

אחד מתוך שלושה תלמידים העידו כי הוטרדו
מינית בשנה החולפת

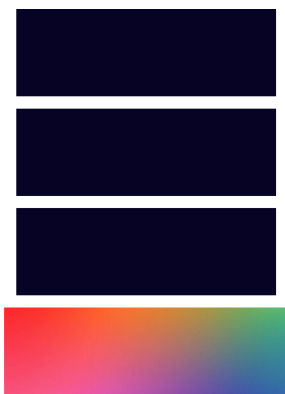
ג. חווית האלימות הכללית בבית הספר

כאשר נשאלו לגבי בעיית האלימות הבית-ספרית ככלל (כלומר, לאו דווקא על רקע נטייה מינית, זהות וביטוי מגדרי), מחצית מהמשיבים (50.6%) הגדירו את הבעיה כ"בינונית" עד "גדולה מאוד". בחינת הקשרים בין תפיסת רמת האלימות הכללית לבין דיווחי התלמידים על חוויות של אלימות והטרדה מגלה כי קיימת הלימה בין אקלים כללי פוגעני לבין רמות גבוהות של אלימות ממוקדת כלפי תלמידים מהקהילה הגאה.

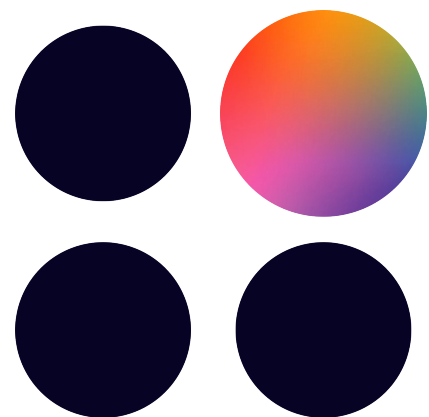
למעשה, אפילו בקרב משיבים שצינו כי בעיית האלימות הכללית בבית ספרם קטנה יחסית – האלימות על רקע נטייה מינית, זהות וביטוי מגדרי לא נעלמה, כלומר אותם משיבים עדיין דווחו על בעיית אלימות כלפי להט"ב בבית ספרם. ממצאים אלו מעידים כי תלמידים גאים נמצאים בסיכון רב יותר מתלמידים אחרים לגילויי אלימות. גם כאשר המרחב הבית ספרי נתפס כ"בטוח יחסית", תלמידים גאים אינם מוגנים מפני גילויי אלימות והטרדה. ממצא זה מחזק את התובנה כי אלימות על רקע נטייה מינית, זהות וביטוי מגדרי שונה ממהותה מאלימות כללית הרווחת בקרב תלמידים, ועל כן יש להתמודד עמה בדרכים ייחודיות (UNESCO 2016).

ד. היעדר תחושת ביטחון

מעבר לפגיעות הישירה, תחושת הביטחון מהווה מדד מרכזי להערכת עוצמת ההדרה והאלימות במרחב הבית ספרי. הנתונים מלמדים כי חלק ניכר מהמשיבים חווים תחושת חוסר ביטחון במרחב הבית-ספרי, בעיקר על רקע נטייתם המינית, זהות המגדר שלהם או התנהגותם הנתפסת כחורגת מנורמות המגדר החברתיות. כרבע (26.1%) מהתלמידים דיווחו כי הם חשים חוסר ביטחון בבית הספר עקב הנטייה המינית שלהם, כחמישית (19.2%) ציינו כי תחושתם זו נובעת מהתנהגותם המגדרית שנחשבת לא "גברית" או "נשית" דיה. יותר מעשירית (12.9%) מהתלמידים העידו כי הם חשים חוסר ביטחון בבית הספר על רקע מינם הביולוגי. בקרב תלמידים שצינו מגדר שאינו בינארי (גבר או אישה), נרשם שיעור גבוה במיוחד של דיווחים על תחושת אי ביטחון בבית הספר – 25.5% מהם העידו כי תחושתם זו נובעת ישירות מחוסר ההתאמה הנתפסת בין התנהגותם לבין ציפיות מגדריות מקובלות.

בקרב תלמידים שצינו מגדר שאינו בינארי (גבר או אישה), נרשם שיעור גבוה במיוחד של דיווחים על תחושת אי ביטחון בבית הספר – 25.5%

כרבע (26.1%) מהתלמידים דיווחו כי הם חשים חוסר ביטחון בבית הספר עקב הנטייה המינית שלהם

4. משאבים תומכים וחיוניים

נגישות בית ספרית למשאבים תומכים מהווה אבן יסוד בזכותם הבסיסית של תלמידים לשוויון, לביטוי אישי, להתפתחות וללמידה בסביבה בטוחה (בקר, 2015; משרד החינוך, 2022). ואולם, הנתונים שלהלן מלמדים על היעדר גישה שווה למשאבים אלה. כ־56.4% מהתלמידים דיווחו על נגישות לאתרי אינטרנט בנושא הקהילה הגאה, ואולם רק 18.8% דיווחו על ספרים ומקורות מידע רלוונטים בספריית בית הספר. במילים אחרות, 82% מהתלמידים מדווחים על היעדר נגישות למשאבים אלה; וכיוון שנתונים אלה נשענים על מדגם מסוג מתנדבים – עם תת ייצוג למגזרי החינוך הערבי, הדתי והחרדי – סביר למדי להסיק כי שכיחות הנגישות למשאב הזה בקרב כלל האוכלוסייה אף פחותה יותר.

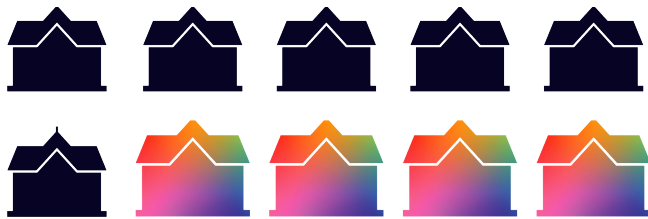
שיעור דומה של היעדר משאבים עולה גם ביחס לשיתופי פעולה מוסדיים: רק כשליש מהמשיבים (37.5%) דיווחו כי בית ספרם מקיים קשר כלשהו עם ארגונים מהקהילה הגאה, כלומר 62.5% **מבתי הספר אינם משתפים פעולה עם ארגוני הקהילה**. נתונים אלה מצביעים על מגמה מתמשכת של הסתמכות על יוזמות מקומיות בלבד, ללא מדיניות שיטתית או אחידה בנוגע להנגשת ידע, הכרה, ותמיכה פדגוגית.

חרף המגבלות הללו, רוב המשיבים (86.5%) ציינו כי בבית ספרם יש לפחות איש או אשת צוות אחד בבית ספרם המשדר פתיחות כלפי נושאים שקשורים לנטיה מינית וזהות מגדר. שיעור זה כמעט זהה לזה שנמדד בסקר 2021 (87.5%), ומבטא עקביות במדד הנוכחות של דמויות חינוכיות נתפסות כ"בטוחות". עם זאת, כאשר בוחנים את מספרם של אנשי הצוות המשדרים פתיחות בנושאים אלה, עולה כי רק 42.6% מהמשיבים דיווחו על נוכחות של שישה אנשי צוות לפחות שניתן לפנות אליהם. נתון זה מחדד את הפער בין תחושת הנגישות הכללית – כלומר הידיעה שקיימת דמות אחת לפחות שניתן לפנות אליה – לבין קיומה של מסה קריטית של דמויות חינוכיות תומכות, המסוגלת ליצור שינוי ממשי באקלים הבית ספרי. אז עם מי בכל זאת מרגישים התלמידים בנוח לדבר על הנושא? כאשר נשאלו למי מצוות בית הספר ירגישו בנוח לפנות, רק מיעוט מהמשיבים ציינו כי הם מרגישים מאוד נוח לדבר עם יועצות/ים או פסיכולוגיות/ים (14.8%), עם מורות או מורים (10.6%), ועם מנהל/ת בית הספר (4.8%). שיעורים נמוכים אלה משקפים מצב שבו התמיכה המוסדית, גם כאשר היא קיימת, איננה נתפסת כנגישה בפועל או כראויה לאמון.

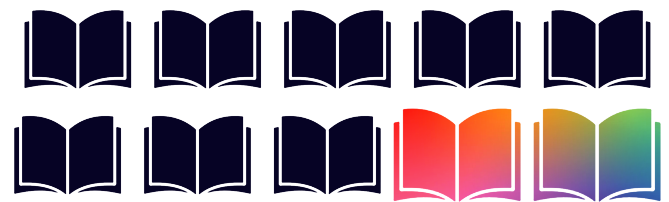
מעבר לכך, רק 21.1% מהמשיבים דיווחו כי בבית ספרם קיימים תאי שירותים ללא הפרדה או חלוקה מגדרית. חלק ניכר מהתלמידים על הקשת הטרונסית (58.3%) ציינו כי בית הספר לא מאפשר להם להשתתף בשיעורים ובפעילויות מופרדות מגדרית (כמו שיעורי ספורט) באופן התואם

את זהותם. כמחצית (44.1%) מהם דיווחו כי בית הספר איננו מכבד פנייה בלשון ובשם המועדפים עליהם. נתונים אלה חושפים ליקויים משמעותיים ביישום של מדיניות מכלילה בהתאם לתיקון חוק זכויות התלמיד.

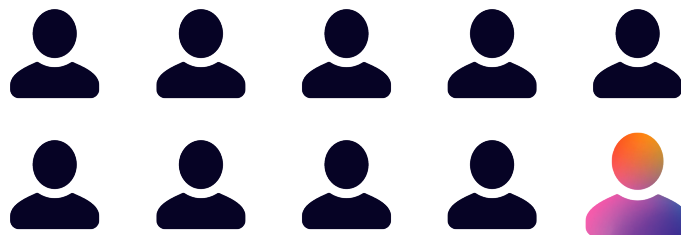
גם ברמת התוכן הלימודי, הנגישות למשאבים לוקה בחסר. רק כשליש מהתלמידים (31.2%) דיווחו כי למדו משהו חיובי במסגרת בית הספר על הקהילה הגאה. תכנים חיוביים שנלמדו שולבו בעיקר בשיעורי חינוך מיני או חינוך לחיי משפחה, ולעיתים גם במקצועות ספרות, אזרחות, היסטוריה, אומנות, אנגלית, ומדעי החברה. הפיזור הרחב לכאורה של הנושא במקצועות שונים אינו בהכרח מעיד על העמקה, ולעיתים אף מלמד על היעדר תוכנית לימודים סדורה ורציפה.

62.5% מבתי הספר לא משתפים פעולה עם ארגוני הקהילה

82% מהתלמידים מדווחים על היעדר נמקורת מידע הרלוונטים לקהילה הגאה

רק 10.6% מהמשיבים ציינו כי הם מרגישים מאוד נוח לדבר עם מורות או מורים

5. מתקפת השבעה באוקטובר

ומלחמת חרבות ברזל

בהתחשב בכך שהסקר נערך במהלך שנת הלימודים תשפ"ד, אשר הושפעה ממלחמת חרבות ברזל, בדקנו את מתווה הלמידה שבו השתתפו התלמידים בזמן איסוף הנתונים. חלק הארי (85.9%) של המשיבים דיווחו כי למדו בבית ספרם במתכונת רגילה לאורך רוב ימות השבוע; 10.4% למדו בבית ספרם אך במתכונת מיוחדת (כגון למידה מהבית, בשעות או בקבוצות ייחודיות); ו-3.6% למדו רוב הימים בבית ספר אחר שנפתח במקום ובמתכונת שונה, או בבית ספר מארח.

בהמשך, ביקשנו לבדוק האם – וכיצד – השפיעה מלחמת חרבות ברזל באופן ייחודי על תלמידים ותלמידות גאים. הממצאים מלמדים על פגיעות מוגברת הן מבחינת התמיכה החברתית והפדגוגית שקיבלו, והן מבחינת סוגי האלימות שאליהם נחשפו במהלך תקופה זו. מרבית המשיבים (62%) סבורים כי המלחמה השפיעה באופן ייחודי על תלמידים גאים וכמעט מחצית (44.6%) העידו כי הושפעו ממנה ישירות בשל היותם תלמידים מהקהילה הגאה. מקרב התלמידים שהצהירו כי הושפעו ישירות, למעלה ממחצית (57.2%) דיווחו כי קיבלו פחות תמיכה ממורים בכל הקשור לנטייה מינית או לזהות המגדר שלהם, וכמחצית (48%) דיווחו על ירידה בסוג התמיכה הזאת מצד תלמידים אחרים. יתר על כן, כמחצית (47%) בחרו "לחזור לארון" או לשתף פחות בבית הספר את הנטייה המינית ו/או הזהות המגדרית שלהם.

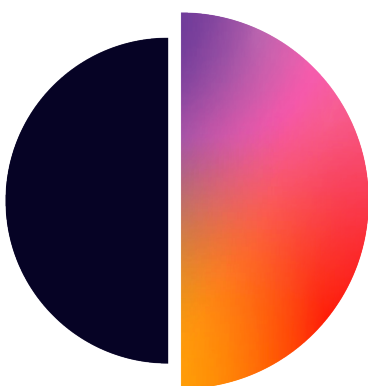
ממצא חשוב נוסף קשור לשינוי באופני האלימות ותדירותם. מרבית המשיבים שהושפעו ישירות מהמלחמה העידו מצד אחד על ירידה מסוימת בחשיפה לאלימות פיזית בבית הספר (68.6%), אך מצד שני דיווחו על עלייה ניכרת באלימות מילולית ובהתבטאויות להט"בופוביות ברשתות החברתיות (72.4%). לאור מתווי הלימודים השונים, נתונים אלו מעידים על תהליך של העתקת האלימות מהממד הפיזי למרחב הווירטואלי בתקופות של אי-יציבות המלווים במתכונת לימודים חלופית, וממחישים את הצורך בהרחבת תפיסת "אקלים בית ספרי" כך שתכלול גם את המרחב הדיגיטלי הצמוד לו.

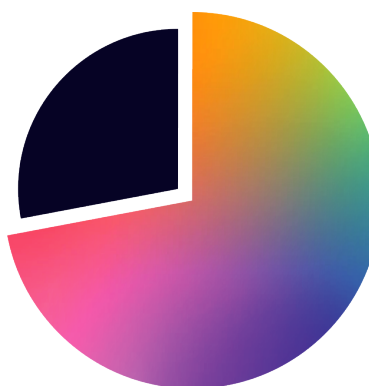
62% מהמשיבים סבורים כי המלחמה השפיעה באופן ייחודי על תלמידים גאים

57.2% דיווחו כי קיבלו פחות תמיכה ממורים בכל הקשור לנטייה מינית או לזהות המגדר שלהם

כמחצית (47%) בחרו "לחזור לארון" או לשתף פחות בבית הספר את הנטייה המינית ו/או הזהות המגדרית שלהם

72.4% דיווחו על עלייה ניכרת באלימות מילולית ובהתבטאויות להט"בופוביות ברשתות החברתיות

6. סיכום והמלצות למשרד החינוך

ממצאי הדוח מצביעים על פער שיטתי, ממושך ועמוק בין צרכיהם של תלמידים ותלמידות גאים לבין מענה מערכתי מספק מצד מערכת החינוך. חרף שינויים חיוביים שנרשמו בעשור האחרון ברמת המדיניות ובקרב חלק מאנשי ונשות הצוות, מרבית המענים בשטח ממשיכים להתבסס על יוזמות מקומיות, התנדבותיות ולא שוויוניות, הנתונות לתנודות פוליטיות, לחסמים מוסדיים ולפערים בין מגזריים.

העלייה בשכיחות הדיווחים על הטרדות מילוליות, הטרדות מיניות ותקיפות פיזיות, לצד הירידה החדה ביציאה מהארון מול צוותי חינוך, מעידה לא רק על מצוקה אישית – אלא על היעדר תחושת שייכות מוסדית. התחושה שרבים מהמשיבים מבטאים היא של מרחב בית-ספרי שמספק להם לא הגנה, לא משאבים תומכים ולא פדגוגיה אינקלוסיבית. כאשר לחוויות ותחושות אלה מצטרפים תהליכים של הסתה ציבורית ופגיעה מוסדית בתוכניות פדגוגיות, עולה ביתר שאת האחריות המוטלת על משרד החינוך להבטיח מדיניות ברורה, אקטיבית ושוויונית. על בסיס ממצאי הדוח, אנו ממליצים על נקיטת צעדים מערכתיים במספר מישורים משלימים כדלקמן:

א. הבטחת ביטחון פיזי ורגשי – תנאי סף ללמידה

1. פרסום חוזר מנכ"ל ברור ומחייב בנושאי נטייה מינית, זהות וביטוי מגדרי וחינוך לסובלנות. בהמשך למסמך הקווים המנחים שפרסם משרד החינוך (2022), יש לעדכן, לאמץ ולהטמיע את המסמך בתור חוזר מנכ"ל המיועד לכל מוסדות החינוך – כולל דתיים, חרדיים וערביים. המסמך יכלול (1) את עמדת מנכ"ל משרד החינוך בנושא של נטייה מינית, זהות וביטוי מגדרי והקשרם למערכת החינוך; (2) הוראות בנוגע להתמודדות עם אלימות על רקע נטייה מינית, זהות וביטוי מגדרי וחובת ניסוח תקנון בית ספרי המחייב אקלים מכבד, ומנגנוני תגובה לאירועי אפליה; (3) הנחיות בדבר הטמעת תכנים בנושא בתוכניות הלימודים, עידוד שיח פדגוגי בנושא גיוון משפחתי ומגדרי (כולל מול משפחות הקשת הטרנסית) חינוך לסובלנות ואתגור היבטים של הסללה מגדרית; (4) הנחיות בדבר מדיניות בית ספרית תומכת ומאפשרת בנושאי נטייה מינית, זהות וביטוי מגדרי – לרבות כיבוד זהות מגדרי (לשון פנייה, שם וקוד לבוש), נגישות לשירותים לא ממוגדרים ומתן אפשרות בחירה ומענים פרטניים בפעילויות עם חלוקה מגדרית; (5) איסור ומניעת הפנייה לטיפול המרה (בהתאם לעמדות משרד הבריאות והסתדרות הפסיכולוגים). המסמכים יכתבו בתיאום עם גורמי המקצוע המתאימים.

ב. הכשרה מקצועית והסמכת צוותים חינוכיים – תנאי להפחתת נזק מוסדי

2. הכשרה מקצועית שיטתית לכלל צוותי החינוך בנושאי נטייה מינית, זהות וביטוי מגדר. הכשרות אלה יתקיימו על ידי ארגוני הקהילה הגאה המוכרים על ידי משרד החינוך בלבד. הן תחולנה על כל שדת צוותי החינוך, לרבות מפקחים, מנהלים, רכזים פדגוגיים ויועצים חינוכיים. הן תכלולנה: הגברת המודעות בנוגע לקשיים וללחצים שחווים תלמידים גאים; מתן כלים להתמודדות עם להט"בופוביה, ועם מצבים של יציאה מהארון והליכי התאמה מגדרית. הכשרה מקצועית ומחייבת זו תאפשר לצוותים התמחות ורכישת כלים ליצירת מרחב בטוח, תומך ומאפשר יותר לתלמידים גאים ושיח חינוכי פתוח על אודות מגדר ומיניות.

3. הקמת מנגנון פיקוח מחייב ליישום תוכניות ייעודיות, תוך הבטחת הכללה שוויונית ומתמשכת של מענים בנושאי להט"ב בכל מוסדות החינוך (Snapp et al., 2015). יש להבטיח פיקוח מערכתי ורציף על יישום תוכניות להתמודדות עם להט"בופוביה ואלימות כלפי תלמידים גאים, כדוגמת אלה שמציעים חוש"ן ו"מרכז מנעד" של איגוד. התקנה הנוכחית שמאפשרת תקצוב לפעילויות חינוכיות של ארגונים אלה ביוזמת בתי הספר חשובה ומבורכת. עם זאת, מדיניות המבוססת על בחירה וולונטרית בלבד, עלולה בטווח הארוך דווקא להעמיק פערים בגישה למשאבים תומכים – בין בתי ספר בפריפריה גיאוגרפית וחברתית-כלכלית לאלה במרכז, בין מגזרי החינוך הממלכתי-יהודי לבין הממלכתי-דתי ובחברה הערבית. על כן, נדרש מנגנון פיקוח שיבטיח יישום פעיל ואחיד ופריסה שוויונית, במיוחד במקומות שבהם קיימים חסמים מוסדיים או תרבותיים ליישום תוכניות אלו.

4. הכשרת סטודנטים וסטודנטיות להוראה במכללות ובאוניברסיטאות להוראה וייעוץ, עם דגש מעשי על פדגוגיה של גיוון. כדי להבטיח שינוי מערכתי ארוך טווח, יש לעגן הכשרות מעשיות ותיאורטיות בנושאים הקשורים לנטייה מינית, זהות מגדר ופדגוגיה כוללנית (אינקלוסיבית) בתוכניות הלימוד של אוניברסיטאות ומכללות להכשרת מורים. מעבר להטמעת פדגוגיה אינקלוסיבית במקצועות ההתמחות, ההכשרה תכלול את כל הכלים והתכנים המיועדים לצוותי חינוך (ראו סעיף ב.2. לעיל).

ג. יצירת פדגוגיה כוללנית ורב תרבותית – שייכות כתנאי לצמיחה

5. פיתוח ושילוב שיטתי של תכני הקשורים למגדר ומיניות עם ייצוג חיובי ועדכני של הקהילה הגאה בתוכניות הלימוד הרשמיות. יש להקצות משאבים לפיתוח ושילוב נושאים הקשורים למגדר ומיניות – ולקהילה הגאה בפרט – בתכני הלימוד במקצועות רלוונטיים (כגון אזרחות, היסטוריה, חינוך, ספרות, פסיכולוגיה, סוציולוגיה) ובאגפים השונים של המזכירות הפדגוגית של משרד החינוך (דוגמת ספרי לימוד, זכויות התלמידה וחיים משותפים).

ד. מחקר, שיתוף ופעולה רב-מערכתית

6. שיתוף פעולה מוסדר עם ארגוני הקהילה סביב מחקר, סדנאות הכשרה ופיתוח תוכן אינקלוסיבי במערכת החינוך. הפערים בין בתי ספר, המגזרים והאזורים מחייבים בסיס ידע עדכני לבניית מדיניות מותאמת – במיוחד נוכח ההבדלים בשכיחות האלימות שזוהו במדגם הנוכחי בהשוואה לסקרי ראמ"ה הכלליים. לאור זאת, יש להקצות משאבים למחקרים מערכתיים ביוזמת משרד החינוך לבחינת נושאים הקשורים לקהילה הגאה, תוך מתן דגש מיוחד לאלימות על רקע נטייה מינית, זהות וביטוי מגדר.
7. עבודה בשיתוף עם ארגוני המורים והסתדרות המורים ליצירת אקלים תומך בתוך הצוות החינוכי עצמו. כדי לשנות את שדה הפעולה של הצוותים החינוכיים, יש לפעול בזירה המקצועית הפנימית של מערכת החינוך – בחינוך היסודי והעל יסודי – ולא רק בהנחיות מלמעלה. שיתוף פעולה זה יחתור להגברת המודעות בנושאי אלימות על רקע נטייה מינית, זהות וביטוי מגדר, ויתבסס על חשיבה משותפת לפיתוח דרכי פעולה בנושא.
8. פיתוח מנגנוני דיאלוג וקבלת החלטות עם תלמידות ותלמידים גאים. דיאלוג זה יש לבסס על הקשבה ושיתוף פעולה מתמשך, מתוך הכרה בהיותם סוכני שינוי משמעותיים בשיפור האקלים הבית ספרי, כסוכני שינוי.

רשימת מקורות

איל, נ. (2022, דצמבר). הרשימות השחורות של מפלגת נעם. Ynet.
<https://www.ynet.co.il/news/article/sybqtyzkj>

בקר, א. (2015). תכניות להכרה וללימוד של זהות מגדרית שונה במערכת החינוך. ירושלים:
הכנסת, מרכז המחקר והמידע.

דביר, נ. (2017, פברואר). כן בבית ספרנו. ישראל היום.
<https://www.israelhayom.co.il/article/454135>

משרד החינוך (2022). קווים מנחים למתן תחושת מוגנות ומענה מיטיב לילדים ובני נוער
להט"בים ולמשפחות הקשת במערכת החינוך. ירושלים: משרד החינוך, אגף בכיר שפ"י. נדלה ב־3
במאי 2025 מאתר:
https://meyda.education.gov.il/files/Shefi/miniutumeniatpgia/Mitve_Lahatab.pdf

משרד החינוך (2023). דוח סטטיסטי שנתי לשנת הלימודים תשפ"ג: מערכת החינוך בישראל –
נתונים ועובדות. ירושלים: הכנסת, מרכז המחקר והמידע. נדלה ב־3 במאי 2025 מאתר:

משרד החינוך (2024). התפתחות מערכת החינוך. משרד החינוך, ממשלת ישראל. נדלה ב־3 במאי
2025 מאתר: <https://www.gov.il/he/pages/data-2024>

פזמוני-לוי, א., שילה, ג., ורוגל, א. (2016). מחקר אקלים בית ספרי 2016. תל אביב: מכון מגנוס
הירשפלד, איגי.

פזמוני-לוי, א., ושילה, ג. (2012). מחקר אקלים בתי ספר 2012. תל אביב: פורום המחקר, ארגון
נוער גאה.

שילה, ג., ופזמוני-לוי, א. (2008). סקר אקלים בתי ספר 2008. תל אביב: פורום המחקר, ארגון
נוער גאה.

פזמוני לוי, א., קמה, ע., לביא, ש., פנחסי, ב., מנחם, מ. (2005). מבט ורוד 2004 – מערכת
החינוך הישראלית מנקודת מבטם של תלמידים הומואים, לסביות, ביסקסואלים וטרנסג'נדרים:
דוח מחקר. תל אביב: ארגון נוער גאה.

ראמ"ה – הרשות הארצית למדידה והערכה בחינוך. (2017). ניטור רמת האלימות בבתי הספר לפי דיווחי תלמידים: שנת הלימודים תשע"ז. משרד החינוך.

רוגל, א., סנוף-פילפול, א., קיפרמן, ר. ומרשל, ש. (2018). ייצוגים גאים בספרי לימוד במערכת החינוך בישראל. תל-אביב: מכון מגנוס הירשפלד.

רוגל, א., פזמוני-לוי, א., וסנוף-פילפול, א. (2022). מחקר אקלים בית ספרי 2021: חוויות של תלמידות ותלמידים גאים בישראל. תל אביב: מכון מגנוס הירשפלד, איגי.

רודין, ש. (2013). "'אגדה על שני נסיכים': ספרות קווירית לילדים ולנוער בישראל – בין ספרות קוויר

Burdge, H., Snapp, S., Laub, C., Russell, S.T., & Moody, R. (2013). Implementing lessons that matter: The impact of LGBTQ-inclusive curriculum on student safety, well-being, and achievement. San Francisco, CA: Gay-Straight Alliance Network and Tucson, AZ: Frances McClelland Institute for Children, Youth, and Families at the University of Arizona

GLSEN. (2011). The 2011 National School Climate Survey: The experiences of lesbian, gay, bisexual and transgender youth in our nation's schools. New York: Gay, Lesbian & Straight Education Network

Harris Interactive and GLSEN (2005). From Teasing to Torment: School Climate in America, A Survey of Students and Teachers. New York: GLSEN

Hegde, A. V., Averett, P., Parker White, C., & Deese, S. (2014). Examining preschool teachers' attitudes, comfort, action orientation and preparation to work with children reared by gay and lesbian parents. *Early Child Development & Care*, 184(7), 963–976

Mann, T., & Jones, T. (2022). Including LGBT parented families in schools: Research to inform policy and practice. Routledge

Russell, S.T., Kostroski, O., McGuire, J.K., Laub, C., & Manke, E. (2006). LGBT issues in the curriculum promotes school safety. (California Safe Schools Coalition Research Brief No. 4). San Francisco, CA: California Safe Schools Coalition

Snapp, S. D., McGuire, J. K., Sinclair, K. O., Gabrion, K., & Russell, S. T. (2015).
LGBTQ-inclusive curricula: Why supportive curricula matter. *Sex Education*, 15(6),
.580–596

United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO). (2016).
Out in the open: Education sector responses to violence based on sexual
.orientation and gender identity/expression. Paris: UNESCO